

Marjan de Groot

De lerarenopleiding basisonderwijs

Voor geschiedenis en samenleving (waaronder staatsinrichting valt) worden drie bekwaamheidseisen omschreven. De eerste gaat over het eigen niveau van de beginnende leraar, de tweede en de derde eis hebben betrekking op de vakinhoud en de vakdidactiek. Een eerste reactie hierop zou kunnen zijn: 'Drie eindtermen voor geschiedenis en drie voor samenleving: dat moet te doen zijn in vier jaar Pabo!'. Dat een en ander toch niet zo eenvoudig is wordt in dit artikel beschreven.

Op de foto's: Pabo-studenten aan het werk.

De Pabo is een vierjarige HBO-opleiding, waar studenten voorbereid worden op het beroep van leraar basisonderwijs. Na het behalen van het diploma zijn zij bevoegd om les te geven in de groepen 1 tot en met 8 van het basisonderwijs, dat wil zeggen aan kinderen van vier tot en met twaalf jaar.

Een goede leraar basisonderwijs is een duizendpoot. Hij moet beschikken over kennis, vaardigheden en attitudes op vele gebieden. Hij moet kennis hebben van het algemeen pedagogisch en didactisch handelen, van de leerpsychologie, van vakinhouden en vakdidactiek. Hij moet beschikken over pedagogische en didactische vaardigheden. Hij moet betrokken zijn bij de samenleving en vernieuwingsgezin zijn. En hij moet sociale vaardigheden hebben, onder andere om te kunnen omgaan met de steeds mondiger wordende ouders die het beste voor hun kind verwachten en eisen. Het totaal van alle bekwaamheden, waarover een beginnende leraar basisonderwijs moet beschikken en die dus op de Pabo's worden onderwezen, is

Marjan de Groot is voorzitter van de Commissie Pa-Bo van de VGN en docent geschiedenis aan de Pabo van de Hogeschool Brabant in Breda

beschreven in het boekje *Startbekwaamheden leraar primair onderwijs*, dat in 1997 naar aanleiding van een opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen is verschenen.

Maar voordat we overgaan naar het lesprogramma van de Pabo voor geschiedenis en staatsinrichting wil ik eerst de basisschoolpraktijk aan de orde stellen, om zo een beeld te krijgen van wat we moeten verstaan onder bekwaamheidseis 1: 'een voor de basisschool relevant repertoire aan kennis en vaardigheden'.

Het vak geschiedenis in het basisonderwijs

Het onderwijs in geschiedenis op de basisschool is erop gericht dat de kinderen zich oriënteren op het heden en het verleden. Dit leidt bij hen tot een ononderbroken proces van beeldvorming: beelden van in de tijd geordende gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen. Deze beelden zijn voor kinderen eerst nog erg onvolkomen en diffuus. Geleidelijk worden ze inhoudsvoller, completer en complexer, meer in overeenstemming met het complexe verleden. Ze krijgen besef van continuïteit en verandering in het eigen leven en in de geschiedenis van samenlevingen. Het Nederlandse geschiedenisonderwijs wordt gekenmerkt door een sterke schoolboektraditie. De geschiedenismethode bepaalt op grote schaal inhoud, planning en verloop van geschiedenisonderwijs. Bij de nieuwste generatie geschiedenisboeken is de kwaliteit – zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch – toegenomen.

In het laatste decennium hebben zich verschuivingen voorgedaan met betrekking tot de inhoud van de leerstof, zoals een grotere aandacht voor geschiedenisonderwijs aan jonge kinderen, het centraal stellen van personen in de geschiedenis (vaak zijn dat kinderen, waarmee de leerlingen zich kunnen identificeren), een benadering van geschiedenis vanuit verschillende invalshoeken, meer aandacht voor het gebruiken van bronnenmateriaal en de toepassing van gevarieerde didactische werkvormen. Dit laatste om tegemoet te treden aan de diversiteit in capaciteiten, leerstijlen en andere verschillen tussen kinderen.¹

De leerinhoud van geschiedenis op de basisschool is chronologisch geordend. In groep 1/2 worden kinderen langza-

merhand vertrouwd gemaakt met tijdsordenende begrippen, als: vandaag, gisteren, morgen, nu, toen, vroeger, lang geleden. Er wordt geoefend met volgordes, de dagindeling, de namen van de dagen van de week en de seizoenen. Dit gebeurt aan de hand van gebeurtenissen, die voor de kinderen betekenis hebben. Centraal staat hier het *beleven van tijd, ontluikend tijdsbesef*. Daarnaast is er in thema's spelenderwijs aandacht voor het verleden, bijvoorbeeld bij kastelen en ridders, indianen en dinosauriërs.²

Kinderen in groep 3 en 4 krijgen door concrete ervaringen besef van tijdsindeling; ze ervaren dat gebeurtenissen zich herhalen en krijgen oog voor de opeenvolging van geslachten. Begrippen worden verdiept, er kunnen thematische vergelijkingen gemaakt worden tussen vroeger en nu: de school-(omgeving), wonen, vervoer, winkels, etcetera.

In groep 5 krijgen kinderen meer belangstelling voor de hen omringende wereld, ze maken onderscheid tussen sprookjes en de werkelijkheid, ze zitten vol vragen naar verklaringen voor de verschijnselen die ze waarnemen. Er kan nu ook gewerkt worden met begrippen als jaartal, eeuw en jaartelling. Op deze leeftijd vindt de ontwikkeling plaats van dagelijks naar historisch tijdsbesef. Systematisch geschiedenisonderwijs, met als startpunt het heden, kan hier beginnen.

In groep 6, 7 en 8 zal meestal een methode gehanteerd worden, die de geschiedenis in perioden doorloopt, met oog voor sociaal-economische, politieke en culturele verschijnselen en ontwikkelingen. Er wordt gewerkt met tijdskalen en leerlingen doen ervaringen

op met het doen van eenvoudig historisch onderzoek (informatie verwerven, selecteren en presenteren). Hier ligt het startpunt voor groei van eenvoudig historisch tijdsbesef naar historisch bewustzijn.

Uit onderzoeksgegevens van de periodieke peiling onderwijsniveau (PPON) komt ten aanzien van het geschiedenisonderwijs in de groepen 6, 7 en 8 het volgende beeld naar voren:³

- Op 85% van de basisscholen is geschiedenis een zelfstandig vak.
- Per week worden 65 minuten aan geschiedenis besteed.
- De belangrijkste algemene doelstellingen zijn kennisoverdracht en het kweken van interesse.
- De methode is de belangrijkste bron voor leerstofkeuze (95 %).
- Doorgaans wordt klassikaal lesgegeven (79 %).
- Bij additionele leermiddelen scoort de schooltelevisie het hoogst (50 %).

Staatsinrichting in het basisonderwijs

In de Wet op het Basisonderwijs wordt 'maatschappelijke verhoudingen, waaronder staatsinrichting' opgevoerd als een van de kennisgebieden waaraan in elk geval aandacht besteed moet worden. De wet laat daarmee de traditionele koppeling van staatsinrichting aan geschiedenis los en laat dit kennisgebied opgaan in het nieuwe kennisgebied maatschappelijke verhoudingen. Daarnaast wordt voor het eerst als apart kennisgebied 'geestelijke stromingen' opgevoerd. De bekende zinsnede uit het eerste lid van artikel 9: 'waar mogelijk in samenhang', lijkt bij deze kennisgebieden in hoge mate van toepassing.

In de Kerndoelen van 1998 zijn beide kennisgebieden ondergebracht onder 'Samenleving'. Het vormingsgebied samenleving op de basisschool is erop gericht dat kinderen kennis en inzicht verwerven van onze veranderende samenleving. Dit kan een bijdrage zijn tot de vorming van kritische kinderen van wie respectvol en maatschappelijk gedrag kan worden gevraagd.

Op basisscholen wordt voor geestelijke stromingen over het algemeen (niet alle onderwerpen zullen op elke school aan bod komen) aandacht besteed aan de volgende aspecten:

In groep 1 en 2: het verkennen van voor de kinderen bekende gebruiken en de verschillen tussen kinderen onderling.

In groep 3 en 4: aandacht voor feesten, bekende verhalen en eenvoudige vormen van liturgie.

In groep 5 en 6: Cultuuraspecten als manieren van eten (joods, islamitisch, of hindoeestaans). Ook wordt aandacht besteed aan de bouw van kerken en de ontwikkeling van het geloof in de Middeleeuwen.

In groep 7 en 8: aandacht voor alle grote levensbeschouwelijke stromingen, belangrijke gedenkdagen, vaak in samenhang met de lessen geschiedenis en aardrijkskunde of omdat er een religieus feest gevierd wordt, bijvoorbeeld kerstfeest of de ramadan. Aan de ontferking wordt ook aandacht geschonken en aan de achtergronden van onze kalender en jaartelling in vergelijking met andere kalenders en jaartellingen.

Voor maatschappelijke verhoudingen zijn dat:

In groep 1 en 2: aandacht voor het werken van ouders en de verschillen ertussen. Verder komt de noodzaak aan bod tot het maken van regels voor de samenleving.

In groep 3 en 4: aandacht voor betaald en onbetaald werk, de weg van grondstof tot product. Ook de noodzaak van gemeentelijke diensten als reiniging, brandweer, groenvoorziening krijgen de aandacht. Verder kan het koningshuis aan de orde komen.

In groep 5 en 6: primaire, secundaire en tertiaire sector, landbouw en visserij, industrie. Verder komen aan bod de taken van de politie, wat een wet inhoudt, hoe vandalisme te bestrijden, de rechten van de mens, de grenzen van het land en kennis over de verschillende staten.

In groep 7 en 8: beroepsmogelijkheden, werk en werkloosheid, organisaties voor werkgevers en werknemers, spreiding van de welvaart. Aandacht voor een democratisch gedrag, hoe een wet tot stand komt, daar waar nodig is aandacht voor conflicten op de wereld.

Uit onderzoeksgegevens van de PPON komt ten aanzien van het onderwijs met betrekking tot Samenleving in de groepen 6, 7 en 8 het volgende beeld naar voren.⁴

'Maatschappelijke verhoudingen' staat op weinig scholen (24%) zelfstandig op het lesrooster of in het activiteitenplan. Op veel scholen wordt dit ondergebracht bij een of meer andere vakken. Doorgaans gaat het daarbij om geschiedenis of aardrijkskunde, of om een ongedeelde vak als wereldverkenning of wereldoriëntatie. Staatsinrichting wordt op de meeste scholen (66%) ondergebracht bij geschiedenis.

Ook geestelijke stromingen heeft op de meeste scholen niet de status van een apart vak. Bij 28% is dat wel het geval. Geestelijke stromingen wordt op bijna driekwart van de scholen geïntegreerd met maatschappelijke verhoudingen, aardrijkskunde of geschiedenis. Verder komt het voor onder de noemer van godsdiensonderwijs.

De hoeveelheid tijd die in totaal besteed wordt aan maatschappelijke verhoudingen en geestelijke stromingen bedraagt ongeveer vijftig minuten per week, waarbij er een trend is om in de hogere jaargroepen meer aandacht aan deze kennisgebieden te besteden dan in groep 6.

Specifieke methoden voor de onderhavige kennisgebieden blijken niet veel voor te komen. Voor maatschappelijke verhoudingen worden vooral geschiedismethoden, maar ook aardrijkskundemethoden gebruikt.

Het onderwijs in deze vakken is voor 75 tot 80% klassikaal onderwijs.

De lesonderwerpen worden vooral bepaald door de actualiteit (40 tot 50%) en ook wel door de methode (40%). De interesse van de leerling en de leerkracht speelt daarnaast ook een rol.

De belangrijkste doelstelling vindt men het kweken van interesse voor het kennisgebied en, bijna even sterk, attitudevorming. Kennisoverdracht is daarna ook van belang, vooral bij staatsinrichting.

Als er al geëvalueerd wordt, is de belangrijkste evaluatiemethode het klassengesprek (36%), gevolgd door het nakijken van werkboeken en schriftelen en het afnemen van schriftelijke toetsen of proefwerken.

Geschiedenis en staatsinrichting op de Pabo

In 1996 hebben de Commissie Pabo van de VGN en de SLO een onderzoek gedaan naar de stand van zaken met betrekking tot het vak geschiedenis op de Pabo's. Veel van de zaken, die in het verslag genoemd worden zijn nu, vijf jaar later, nog van toepassing.⁵

Een probleem, dat op bijna alle Pabo's genoemd werd, betreft de niveauverschillen tussen studenten. Studenten met een MBO-vooropleiding hebben vaak vijf jaar, of zelfs langer, geen geschiedenisonderwijs meer gehad. Een aantal Pabo's probeert via extra contacturen, cursussen of zelfstudiepakketten deze verschillen weg te werken. Andere Pabo's zijn inmiddels van deze efficiëntieprogramma's afgestapt wegens gebrek aan tijd of aan rendement. Een aantal Pabodocenten geeft aan, dat de voorsprong van studenten die geschiedenis in hun eindexamenpakket hebben gehad, maar beperkt is. Momenteel is een groep Pabo's bezig om te onderzoeken of misschien met ondersteuning van het Cito een instaptoets met daaraan gekoppeld een studieprogramma ontwikkeld kan worden.

Op de meeste Pabo's wordt gewerkt volgens het modulair systeem, waarbinnen onder andere lineair, concentrisch, gedeeltelijk thematisch of via het probleemgestuurd onderwijs gewerkt wordt. Een module is een eenheid van veertig studiebelastingsuren (voor de student), waarvan een beperkt aantal uren, zogenaamde contacturen (lessen) zijn.

In Pabo 1 tot en met 3 worden gemiddeld drie modules geschiedenis gegeven. Dat houdt dus in, dat studenten één trimester per leerjaar gemiddeld 6x2 geschiedenislessen krijgen. In Pabo 4 vindt meestal de specialisatie jongere of oudere kind plaats en de Lio-stage. Binnen de specialisatie Oudere Kind bestaat soms de mogelijkheid het vak geschiedenis verder uit te diepen. Op een aantal Pabo's bestaan ook keuze-modules, bijvoorbeeld voor vredeseducatie.

Staatsinrichting is soms geïntegreerd in geschiedenis, op enkele Pabo's is dit

Eindtermen voor geschiedenis in het basisonderwijs

De kerndoelen voor geschiedenis maken deel uit van het Cluster "Oriëntatie op mens en wereld". Ze zijn verdeeld over twee domeinen.

Domein D: Historisch besef

Kerdoel 11

Leerlingen kunnen perioden en gebeurtenissen uit hun eigen leven en uit de geschiedenis op een tijdsbalk plaatsen en daarbij aanduidingen van tijd en tijdsindeling hanteren als: dagen, weken, maanden, jaargetijden, jaren, eeuwen, jaartelling, perioden.

Kerdoel 12

Leerlingen kunnen historische bronnen raadplegen. Bij deze bronnen gaat het in elk geval om:

- 'verhalen van 'mensen die het meegemaakt hebben';
- overblijfselen uit de eigen omgeving, foto's, stambomen, historische kaarten;
- teksten en illustraties, wandplaten, jeugdliteratuur en audio-visuele middelen.

Kerdoel 13

Leerlingen begrijpen dat historische bronnen tegenstrijdig kunnen zijn of van elkaar kunnen afwijken. Ze beseffen dat bronnen elk een eigen verhaal vertellen, dat gebonden is aan tijd, plaats en standpunt.

Domein E: Historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen

Kerdoel 14

Leerlingen kennen in grote lijnen de volgende belangrijke hedendaagse en historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen in de geschiedenis:

- familie- en omgevingsgeschiedenis;
- nomadische samenlevingen in de prehistorie in West-Europa;
- agrarische samenlevingen in de prehistorie in West-Europa;
- de Romeinse invloed in Nederland;
- de Middeleeuwse samenleving in West-Europa;
- ontwikkelingen in de Europese cultuur vanaf de late Middeleeuwen: ontwikkeling van steden en handel, ontdekkingen op het gebied van wetenschap en techniek, Europese expansie, kolonialisme, reformatie;
- de Tachtigjarige Oorlog; het ontstaan van de Nederlandse staat; de Nederlandse Gouden Eeuw; de Franse revolutie;
- industriële samenlevingen;
- de crisisjaren in Nederland en de Tweede Wereldoorlog;
- de na-oorlogse samenleving in Nederland, waaronder in elk geval de ontwikkeling van de welvaartsstaat;
- hedendaagse Europese en mondiale verhoudingen, waaronder in elk geval: de ontwikkeling van multiculturele samenlevingen na 1945; de Europese Unie; veranderingen in Oost-Europa.

Eindtermen voor samenleving in het basisonderwijs

De kerndoelen voor samenleving maken deel uit van het Cluster 'Oriëntatie op mens en wereld'. Het gaat hierbij om de kennisgebieden die in de WBO worden aangeduid met:

- geestelijke stromingen
- maatschappelijke verhoudingen, waaronder staatsinrichting.

Kerdoel 15

De leerlingen kunnen enkele verschijnselen van het verschijnsel arbeid beschrijven, waaronder in elk geval:

- soorten beroepen en beroepsperspectieven in relatie tot opleiding en sekse;
- betaalde en onbetaalde arbeid, verschillen in beloning;
- het verschijnsel uitkering bij sociale voorzieningen.

Kerdoel 16

De leerlingen kunnen enkele aspecten van groepen in onze samenleving beschrijven, waaronder in elke geval:

- kenmerken van leefeenheden, overeenkomsten en verschillen;
- enkele vormen van groepsgedrag en factoren die daarvoor bepalend zijn;
- overeenkomsten en verschillen tussen etnische groepen;
- discriminatie en tolerantie;
- emancipatie.

Kerdoel 17

De leerlingen kunnen overeenkomsten en verschillen noemen tussen enkele geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen. Het gaat dan met name om leefgewoonten en feest- en gedenkdagen.

Kerdoel 18

De leerlingen kennen enkele hoofdzaken van staatsinrichting en de rol van de burger daarin. Het gaat in elk geval om:

- het gemeentelijk bestuur;
- het landelijk bestuur;
- de betekenis van de monarchie in Nederland;
- het Koninkrijk der Nederlanden;
- het Europees bestuur;
- de politie;
- de rechtbank.

Startbekwaamheden van een docent in het basisonderwijs

Geschiedenis

Bekwaamheidseis 1

De beginnende leraar beschikt over een voor het basisonderwijs relevant repertoire aan kennis, inzicht, attitude en vaardigheden met betrekking tot belangrijke historische en hedendaagse gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen die bekeken kunnen worden op economische, politieke, sociale en culturele aspecten.

Bekwaamheidseis 2

De beginnende leraar beschikt over vakdidactische kennis, attitudes en vaardigheden om kinderen historisch besef en een relevant repertoire aan kennis, inzicht, attitude en vaardigheden met betrekking tot belangrijke historische en hedendaagse gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen bij te brengen.

De beginnende leraar is in staat kinderen inzicht te geven in de continuïteit en discontinuïteit in ontwikkelingen. Hij hanteert daarbij een tijdsbalk als hulpmiddel en leert kinderen aanduidingen van tijd en tijdsindeling te gebruiken. Hij leert kinderen aan de hand van vragen conclusies te trekken uit historische bronnen.

Bekwaamheidseis 3

De beginnende leraar kan vakdidactische kennis, inzicht, attitudes en vaardigheden demonstreren aan de hand van het vakoverstijgende thema 'de omgeving'. In dit thema zijn voor dit vak de volgende inhoudelijke aspecten van belang:

- onderzoek doen aan de hand van historische bronnen, zoals: verhalen van 'mensen die het meegemaakt hebben'; overblijfselen uit de eigen omgeving, gebouwen, wegen, (museale) voorwerpen, foto's, stambomen' historische kaarten; teksten en illustraties met historische context;
- het ordenen, beoordelen, interpreteren van historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en actuele gebeurtenissen vanuit het hedendaagse perspectief.

Bovengenoemde aspecten uit de eigen omgeving kunnen gespiegeld worden aan een samenleving elders in de wereld of aan een samenleving uit een andere tijd.

Samenleving

Bekwaamheidseis 1

De beginnende leraar beschikt over een voor het basisonderwijs relevant repertoire aan kennis en vaardigheden met betrekking tot het verschijnsel arbeid, groepen in onze samenleving, geestelijke stromingen en staatsinrichting. Hij is daarbij in staat om tot een genuanceerde meningsvorming te komen.

Bekwaamheidseis 2

De beginnende leraar beschikt over didactische kennis en vaardigheden om in incidentele en geplande situaties kinderen op een positieve wijze te stimuleren tot respectvol en maatschappelijk verantwoord gedrag.

Dit betekent dat hij kinderen kan stimuleren maatschappelijke verschijnselen te 'verklaren' en te 'waarderen' vanuit economisch, sociaal, cultureel, natuurlijk en tijds-perspectief.

Bekwaamheidseis 3

De beginnende leraar kan didactische kennis en vaardigheden demonstreren aan de hand van het vakoverstijgende thema 'de omgeving'. In dit thema zijn voor dit vormingsgebied de volgende inhoudelijke aspecten van belang:

- arbeid: soorten beroepen en opleidingen, betaalde en onbetaalde arbeid, verschillen in beloning en sociale voorzieningen;
- groepen: overeenkomsten en verschillen in leefomstandigheden, interculturele verschillen, vormen van rolgedrag, discriminatie en tolerantie, emancipatie en zorg voor de medemens;
- geestelijke stromingen: overeenkomsten en verschillen die tot uitdrukking komen in het dagelijks leven (feest- en gedenkdagen en leefgewoonten);
- staatsinrichting: functie en totstandkoming van regels, controle op naleving en sancties.

De hiervoor genoemde aspecten uit de eigen omgeving kunnen gespiegeld worden aan een samenleving elders in de wereld of aan een samenleving uit een andere tijd.

ook ondergebracht in samenwerkingsmodules met Cuma (Cultureel Maatschappelijke vorming).

Op veel Pabo's wordt samengewerkt met andere vaksecties zowel in thema's en educaties als bij de organisatie van stage, excursies en opdrachten voor de onderwijswerkplaats (een ruimte, waar zoveel mogelijk alle materialen uit het basisonderwijs voor studenten beschikbaar zijn). Vooral de "schoolomgeving" wordt vaak genoemd als thema waarbinnen aardrijkskunde, biologie, geschiedenis en natuurkunde samenwerken. Daarnaast is er samenwerking op het gebied van de didactiek. Een aantal

vakdidactische inhouden is de laatste jaren verschoven naar vakoverstijgende onderdelen binnen het totale curriculum, zoals bijvoorbeeld voorlezen en vertellen en het werken met leermiddelen.

Op de meeste Pabo's bestaat het lesprogramma voor geschiedenis ongeveer voor de helft uit vakinhoud en voor de helft uit vakdidactiek, veelal gekoppeld in exemplen. Dit zijn ook de bouwstenen, die genoemd worden in het vakcurriculum geschiedenis voor de Pabo dat in 1999 door de SLO werd uitgebracht naar aanleiding van een veldaanvraag van de VGN.⁶ In dit voorstel voor een curriculum wordt ervoor

gepleit om in vier modules vakinhoud en vakdidactiek te koppelen met staatsinrichting, en in iedere module ook aandacht te besteden aan de theorie van de geschiedenis en verbanden te leggen met de stage.

Het aantal studiebelastingsuren, dat binnen de opleiding voor de verschillende vakken en dus ook voor geschiedenis, gereserveerd is, is ontleend aan het in 1998 verschenen *Gemeenschappelijk curriculum PABO* van het Procesmanagement Lerarenopleidingen, waarin een adviestabel voor de verdeling van de studiepunten over de opleiding is opgenomen.

De Eindtermen

Uiteindelijk heeft iedere Pabo de vrijheid om, op basis van het Gemeenschappelijk Curriculum en de Startbekwaamheden zelf eigen eindtermen te formuleren. Daarmee kan een opleiding zich profileren, de identiteit in het aanbod tot uitdrukking brengen en accenten leggen op belangrijke leer- en vormingsdoelen.

Voor geschiedenis zijn, in overleg met een groot aantal Pabo-docenten en docenten uit het primair onderwijs de volgende specifieke eindtermen geformuleerd.⁷

'Studenten beschikken over kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes om mens- en maatschappijonderwijs aan kinderen in de leeftijd van vier tot twaalf jaar te geven. Dit houdt wat betreft het geschiedenisonderwijs in, dat:

1. Studenten minimaal beschikken over kennis van de onderwerpen behorende bij de kerndoelen geschiedenis basis-onderwijs, in staat zijn tot een methode-analyse en zicht hebben op de doorgaande lijn voor de 4- tot 12-jarigen.

2. Studenten de essentie van geschiedenisonderwijs kunnen representeren. Die weergave is vooral gericht op biologisch en dagelijks tijdsbesef, historisch tijdsbesef en historisch bewustzijn. Dat wil zeggen, dat studenten:

- perioden, gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen uit hun eigen leven en dat van leerlingen en uit de geschiedenis op een tijdsbalk kunnen plaatsen en daarbij aanduidingen van tijd en tijdsindeling kunnen hanteren;
- zich beelden kunnen vormen van in de tijd geordende structuren, ontwikkelingen en personen; regionaal, nationaal, Europees en mondiaal;
- besef hebben van continuïteit en verandering in het eigen leven en in de geschiedenis van de samenleving;
- beschikken over historische basisvaardigheden, benodigd voor 3.

3. Studenten de essentie van het geschiedenisonderwijs kunnen demonstreren door:

- les te geven aan de hand van een geschiedenismethode;
- 'onderzoek doen' en 'verbeelden van de historische werkelijkheid' aan de hand van historische bronnen, zoals: verhalen van 'mensen, die het meegemaakt hebben'; overblijfselen uit de eigen omgeving, gebouwen, wegen, voorwerpen, foto's, stambomen, historische kaarten;

teksten, illustraties, waaronder jeugdliteratuur; andere media, waaronder de computer;

- het ordenen, beoordelen en interpreteren van historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen;
- weten, dat de beoordeling van historische structuren, ontwikkelingen en personen verschillend kan uitvallen, doordat bronnen aan tijd en plaats en aan waarden en normen gebonden zijn;
- het trekken van conclusies uit historische bronnen.

4. Studenten lessen voor de basisschool kunnen ontwerpen, uitvoeren en evalueren. Die lessen hebben betrekking op belangrijke historische structuren, ontwikkelingen en personen (die bekeken worden op economische, politieke, sociale en culturele aspecten) in verschillende perioden van de geschiedenis, waar mogelijk in samenhang met andere vak- en vormingsgebieden en op basis van de vigerende kerndoelen.

5. Studenten – in die lessen – adequaat gebruik kunnen maken van, respectievelijk aandacht besteden aan beeldvorming door middel van:

- de werkelijkheid;
- afbeeldingen;
- het gesproken woord;
- het geschreven / gedrukte woord;
- doen als toen;
- computerprogramma's (ICT).'

Conclusie

Uit bovenstaande beschrijving blijkt dat het bereiken van de startbekwaamheden op de Pabo heel wat meer inhoudt, dan men op het eerste gezicht zou kunnen denken. Van een leraar basisonderwijs wordt veel gevraagd. Positief is, dat de professionele standaards de afgelopen vijf jaar in allerlei algemeen erkende documenten zijn vastgelegd, maar het behalen van startbekwaamheden en eindtermen is er de laatste jaren niet eenvoudiger op geworden. In de enquête van 1996 noemden docenten als knelpunten: tijdgebrek, versnippering van het programma, inhoudelijke verschralling, niveauverschillen van studenten en te weinig vakinhoudelijke begeleiding in de stage en daling van het aantal contacturen.

De ontwikkeling van professionele standaards is in gang gezet nadat de opleidingen bezocht waren door de visitatiecommissie. De aanbevelingen van deze commissie hebben aanleiding

Literatuur

T. Beker en C. van der Kooij, *Geschiedenis en didactiek op de Pabo, Een vakcurriculum geschiedenis voor de Pabo* (Enschede 1999)

T. Beker en M.J. de Groot-Reuvekamp, *Verslag Enquête Pabodocenten Geschiedenis VGN/SLO* (Enschede 1996)

F. Janssen-Vos e.a., *Thema's en projecten* (Assen/Maastricht 1990)

M.J. de Groot-Reuvekamp en A.F.M. Kösters, *Basisstructuur Geschiedenis* (Pabo Hogeschool Brabant, november 2000)

J. van Weerden, *Balans van het wereldoriëntatie-onderwijs aan het einde van de basisschool 1* (Arnhem 1993)

J. van Weerden, *Balans van het wereldoriëntatie-onderwijs aan het einde van de basisschool 2* (Arnhem 1999)

Startbekwaamheden leraar primair onderwijs, deel 1, Startbekwaamheden en situaties (Utrecht, december 1997) Gemeenschappelijk Curriculum PABO (Den Haag 1998)

gegeven tot veel veranderingen in de leerplannen van de Pabo's. Op vrijwel alle Pabo's is het aantal contacturen van de schoolvakken afgenomen ten gunste van vakoverstijgende modules of thema's. Deze ontwikkeling kan voordelen hebben voor de samenhang binnen het curriculum, maar dan is het wel belangrijk, dat de vakken binnen die thema's een duidelijk herkenbare plaats krijgen. Pabostudenten moeten de middelen en de tijd krijgen om de startbekwaamheden voor geschiedenis en samenleving te bereiken, zodat zij verantwoord geschiedenisonderwijs kunnen verzorgen voor kinderen in de basisschool.

Noten

1. T. Beker en C. van der Kooij, *Geschiedenis en didactiek op de Pabo, Een vakcurriculum geschiedenis voor de Pabo* (Enschede 1999).
2. F. Janssen-Vos e.a., *Thema's en projecten* (Assen/Maastricht 1990).
3. J. van Weerden, *Balans van het wereldoriëntatie-onderwijs aan het einde van de basisschool 1* (Arnhem 1993) en 2 (Arnhem 1999).
4. J. van Weerden, op. cit.
5. T. Beker en M.J. de Groot-Reuvekamp, *Verslag Enquête Pabo-docenten Geschiedenis VGN/SLO* (Enschede 1996).
6. T. Beker en C. van der Kooij, op. cit.
7. T. Beker en C. van der Kooij, op. cit.